

زبان و ادبیات فارسی در دانشگاه‌های ایتالیا

فائزه مردانی^۱

پیشگفتار

نوشته پیش رو، حاصل پژوهش یکساله‌ای است که میان سال‌های ۲۰۰۰ و ۲۰۰۱م در زمینه شرایط کرسی‌های استادی زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی در کشور ایتالیا صورت گرفته است.

هدف اصلی این بررسی، شناسایی ویژگی‌های تاریخی هر دانشگاه و آگاهی از چگونگی آموزش و فراگیری زبان فارسی و نحوه آشنایی با تاریخ و فرهنگ ایران است. در راستای بهره‌گیری از تجربیات نوین خاورشناسی و ایران‌شناسی در سطح بین‌المللی، و به کارگیری روش‌ها و امکانات تازه پژوهشی، کوششی که به انجام رسیده، می‌تواند قدم کوچکی در مطالعه و ارزیابی مشکلات و کمبودهای این مقوله مهم فرهنگی به شمار آید. همچنان که به شکلی گسترده در این گفتار خواهد آمد، زبان و ادبیات فارسی در چهار دانشگاه مهم کشور ایتالیا تدریس می‌شود. این چهار مرکز دانشگاهی عبارت‌اند از دانشگاه ناپل، دانشگاه ونیز، دانشگاه رم، و دانشگاه بولونیا.

مطالب به دست آمده حاصل بررسی بولتن‌های راهنمای دانشجویان در سال‌های میان ۱۹۹۸ تا ۲۰۰۱م، گفت‌وگو با استادان، تماس مستقیم با دانشجویان و پژوهشگران، مطالعه گزارش‌های سالانه هر دانشگاه، دیدار از کتابخانه‌ها و مراکز ویژه مطالعات خاورشناسی، شناسایی روش‌های آموزش زبان فارسی و گردآوری منابع کتاب‌شناسی دروس مربوط به این رشته در هر یک از این دانشگاه‌هاست.

از نخستین پیامدهای قابل توجه این بررسی، آشنایی با متون مورد مطالعه دانشجویان، روش‌های گوناگون تدریسی و تحقیقی، نوع نگاه و برخورد ایران‌شناسان و استادان زبان و ادبیات فارسی با این فرهنگ، موضوعات دروس، مطالعات پژوهشی استادان و دانشجویان، و چگونگی بهره‌گیری از امکانات فنی نوین در این زمینه است.

تردیدی نیست که این بررسی کوتاه و محدود، پیش از هر چیز، روشنگر تلاش‌ها و کوشش‌های خستگی‌ناپذیر خاورشناسانی است که با علاقه و باور فراوان به فعالیت‌های تحقیقی و تدریسی خود در راه انتشار و انتقال زبان و فرهنگ ایران ادامه می‌دهند و هر ساله جوانان کنجکاو و علاقه‌مند به این رشته را راهنمایی و همراهی می‌کنند.

علاوه بر این، گویای واقعیت نوینی است که در دو دهه اخیر در زمینه خاورشناسی اروپایی مشاهده می‌شود و آن توجه ویژه دانشجویان به مطالعه و شناخت هر چه بیشتر فرهنگ شرق و مسائل تاریخی، اجتماعی، هنری و سیاسی این بخش از جهان است که در گذشته کمتر مورد توجه دانشجویان دانشگاه‌ها قرار می‌گرفت.

با توجه به نکته اخیر باید پذیرفت که همکاری و گفت‌وگو و مراوده فرهنگی میان جوامع فرهنگی ایران و استادان و پژوهشگران و دانشجویان این حوزه‌های مطالعاتی، از نخستین امکانات باروری و تنش در این راستاست.

نکته دیگری که در این بررسی به چشم می‌خورد توجه اندک و محدود این مراکز به زبان و ادبیات دوره معاصر است که بی‌تردید می‌تواند کلیدی برای شناسایی هر چه ژرف‌تر واقعیت‌های تاریخی و اجتماعی و سیاسی و فرهنگی امروزه ایران باشد و دانشجویان را به درک بهتر آن رهنمون شود.

در گفت‌وگو با استادان و دانشجویان و دیدار از کتابخانه‌ها کمبود رابطه‌ای نزدیک با جامعه فرهنگی ایران و تألیفات و نتیجه پژوهش‌هایی که در ایران انجام و منتشر می‌شوند، به طور آشکار، نمودار بود.

بی‌تردید بخشی از این کمبودها می‌تواند از طریق مبادله استاد و دانشجو و ایجاد

دوره‌های کوتاه‌مدت تابستانی آموزش زبان فارسی در ایران و در رابطه نزدیک با فضای دانشگاهی فارسی‌زبان، و همچنین ارسال تألیفات نوین تحقیقی به کتابخانه‌های دانشگاه‌های شرق‌شناسی ایتالیا، برطرف شود.

دانشگاه ناپل

مطالعات ایران‌شناسی و تدریس زبان و ادبیات فارسی در کشور ایتالیا اشکال و ساختارهای دانشگاهی متفاوتی دارد. در اکثر مواقع این رشته درسی در شمار دروس دانشکده زبان و ادبیات و یا دانشکده ادبیات و فلسفه قرار می‌گیرد.

در مورد دانشگاه شهر ناپل باید یادآور شد که مطالعات شرق‌شناسی در این مرکز از آغاز ساختاری مشخص و شکلی متفاوت و مستقل داشته است و به همین جهت امروزه مؤسسه دانشگاهی شرق‌شناسی ناپل^۱ نامیده می‌شود.

این مؤسسه از بدو تأسیس تا کنون یکی از مراکز مطالعات شرقی متقدم و مشخص در زمینه مطالعات ایران‌شناسی در سطح اروپایی و بین‌المللی به‌شمار می‌آید.

در اشاره به سوابق تاریخی آن باید خاطر نشان کرد که این مؤسسه در اواسط قرن هیجدهم میلادی به وسیله یک مبلغ مذهبی به نام ماتئو ریپا^۲، که در دربار چین به عنوان نقاش و حکاک کار می‌کرد و در بازگشت از این کشور چند دانشجوی چینی را با خود به ناپل آورده تأسیس شد و مدرسه چینی‌ها نام گرفت.

هدف اصلی این مدرسه در بدو تأسیس تربیت مبلغان مذهبی‌ای بود که با فراگیری زبان چینی، و بعدها زبان‌های دیگر شرقی مانند هندی و اردو، می‌توانستند دیانت مسیح را به اقصا نقاط شرق ببرند.

رفته‌رفته این ساختار تغییر شکل یافت و در سال ۱۸۶۸ م مدرسه چینی‌ها تبدیل به مدرسه سلطنتی آسیایی شد که از دو بخش مستقل تشکیل می‌یافت: یکی وابسته به مبلغان مذهبی و دیگری در دسترس شاگردان و پژوهشگران علاقه‌مند به زبان‌های شرقی و فرهنگ کشورهای آسیایی. در سال ۱۸۸۸ م در پی اجرای ماده قانونی که از تصویب دولت گذشت، این مدرسه به مؤسسه شرق‌شناسی تبدیل شد و پس از به رسمیت شناختن مدرک تحصیلی آن به عنوان مدرک دانشگاهی، مؤسسه دانشگاهی شرق‌شناسی ناپل نام گرفت. این مرکز، که

ساختار آن در میان مؤسسات دانشگاهی مطالعات خاورشناسی شکلی خاص دارد، قدیم‌ترین مرکز مطالعات شرقی و مطالعات چینی در اروپا به شمار می‌آید. امروزه مؤسسه دانشگاهی شرق‌شناسی ناپل در زمینه‌های گوناگون زبان و ادب، تاریخ و تاریخ هنر مربوط به آسیا و آفریقا فعالیت‌های علمی قابل توجهی عرضه می‌کند. علاوه بر تخصص در شرق‌شناسی، این مؤسسه به حوزه‌های علمی کرانه مدیترانه و اروپا و امریکا نیز توجه دارد.

در راه بسط و گسترش فعالیت‌های علمی این مؤسسه، از سال ۱۹۷۵ م حیطه این فعالیت‌ها به چهار حوزه تحصیلی مشخص تقسیم شده است که عبارت‌اند از: دانشکده ادبیات و فلسفه، دانشکده زبان و ادبیات خارجی، دانشکده علوم سیاسی، مدرسه مطالعات اسلامی.

باید یادآور شد که مؤسسه دانشگاهی شرق‌شناسی ناپل یکی از قدیم‌ترین مراکز تدریس زبان فارسی و مطالعات ایرانی در سطح بین‌المللی به شمار می‌آید. زبان و ادبیات فارسی در دو بخش این مؤسسه یعنی در دانشکده ادبیات و فلسفه و در مدرسه مطالعات اسلامی تدریس می‌شود.

مطالعه و فراگیری زبان و ادبیات فارسی، که از سال ۱۸۷۸ م در این حوزه آغاز شد، در سال ۱۹۵۷ م به صورت کرسی استادی مستقلی در آمد که ریاست آن به عهده پرفسور آلساندرو بائوزانی^۱ (۱۹۲۱-۱۹۸۸ م) ایران‌شناس و زبان‌شناس و اسلام‌شناس مشهور گذاشته شده بود. بائوزانی بی‌تردید یکی از مهم‌ترین ایران‌شناسان تاریخ خاورشناسی در سطح بین‌المللی به شمار می‌آید. وی به مدت چهارده سال در این سمت مشغول فعالیت بود و در این دوره مطالعات مهم و باارزشی در زمینه‌های تاریخ ادبیات ایران، زبان‌شناسی ادبی، تاریخ ادیان در ایران، ادبیات علمی - فلسفی، زیباشناسی و سبک‌شناسی فارسی، تأثیر زبان و ادب فارسی در ادبیات شبه‌قاره هند و زبان‌های آن منطقه مانند اردو و بنگالی، به عمل آورد.

بائوزانی در سال ۱۹۷۱ م ریاست کرسی اسلام‌شناسی دانشگاه رم را به عهده گرفت و تا آخر حیات پربار خود در این سمت باقی ماند. آثار و تألیفاتی که به صورت کتاب و ترجمه و مقالات تحقیقی از وی به جا مانده، گنجینه گرانبهایی است که شرق‌شناسان و پژوهشگران

و دانشجویان در هر نقطه جهان از آن بهره می‌گیرند.

همچنان که پیش از این اشاره رفت، زبان و ادبیات فارسی هم در دانشکده ادبیات و فلسفه و هم در مدرسه مطالعات اسلامی دانشگاه ناپل تدریس می‌شود. برنامه درسی کرسی زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و فلسفه به دو بخش جداگانه، یعنی بخش دوساله اول و بخش دوساله دوم، تقسیم شده است.

استاد بخش دو ساله اول پرفسور میکلّه برناردینی^۱ و استاد بخش دوساله دوم پرفسور جوانی درمه^۲ است.

برناردینی در دانشکده مطالعات شرقی دانشگاه رم در رشته زبان و ادبیات فارسی تحصیل کرده و در همین زمینه موفق به اخذ دکترای از مؤسسه شرق‌شناسی ناپل شده است. وی رساله‌ای درباره مثنوی هفت منظره هاتفی نوشته است و در ترجمه متون ادبی مربوط به زبان تاجیکی تخصص دارد.

دوساله دوم کرسی استادی زبان و ادبیات فارسی دانشکده ادبیات و فلسفه مؤسسه شرق‌شناسی ناپل از سال ۱۹۸۰ م به عهده پرفسور جوانی درمه گذارده شده است. وی که تحصیلات خود را در دانشگاه رم به پایان رسانده، متخصص دستور زبان فارسی است. تألیفات ارزشمندی در این زمینه به چاپ رسانده که از جمله منابع مفید برای زبان‌شناسان و دانشجویان به شمار می‌آیند. مطالعات تحقیقی درمه درباره روش نگارش خط میخی در ایران باستان از دیگر مآخذ مورد مطالعه پژوهشگران است. او آثار طنزآمیز عبید زاکانی را نیز به زبان ایتالیایی ترجمه و منتشر کرده است.

نشانه‌های حضور ایرانیان در کرانه دریای مدیترانه در دوران قرون وسطا، نفوذ و تأثیر ادب فارسی در فولکلور منطقه جنوب ایتالیا، تأثیر فلاسفه ایران باستان در روند زمان و مکان، از دیگر پژوهش‌های علمی جوانی درمه به شمار می‌روند.

استاد فارسی‌زبان

استاد فارسی‌زبان و یا همکار فارسی‌زبان استادی است که فارسی زبان مادری وی باشد و به این زبان چه از نظر تلفظ صحیح و چه از نظر قواعد دستوری آشنایی کامل داشته باشد. علاوه بر این آشنایی، نیاز است که همکار زبان فارسی به روش‌های ویژه تدریس زبان به

دانشجویانی که هیچ‌گونه آشنایی پیشین با زبان فارسی ندارند آگاه باشد و با به‌کارگیری هر چه بیشتر وسایل سمعی و بصری و استفاده از امکانات آزمایشگاه زبان، که برای فراگیری هر زبان تازه‌ای ضروری است، دانشجویان را در روند یادگیری و استفاده از زبان فارسی یاری کند.

در دانشکده ادبیات مؤسسه شرق‌شناسی ناپل و در کنار ساعات درسی در مه، ساعاتی نیز به آزمایشگاه زبان اختصاص داده شده است که مسئولیت آن به عهده پرفسور نادر تنها است. وی که در ایران متولد و بزرگ شده، تحصیلات دانشگاهی خود را در رشته زبان و ادبیات انگلیسی به پایان رسانده و در همین رشته چند سالی به تدریس مشغول بوده است. نادر تنها بیش از بیست سال است که در ایتالیا اقامت دارد، در دانشگاه ناپل به عنوان همکار فارسی‌زبان فعالیت می‌کند.

در طول ساعات آزمایشگاه زبان، به‌ویژه دوره دوساله اول، همکار فارسی‌زبان، دانشجویان را از طریق خواندن متون بسیار ساده و ابتدایی و ساختن جملاتی کوتاه با قواعد ابتدایی دستور زبان فارسی آشنا می‌کند و آنان را در مکالمه به زبان فارسی و تلفظ صحیح کلمات و جملات ساده روزمره یاری می‌رساند. در این مرحله دانشجویان از نوارهای درسی و نوارهای ویدیویی برای فراگیری بهتر زبان استفاده می‌کنند. در دوره بعد متون و آثاری از ادبیات معاصر مانند نوشته‌های جمالزاده و بزرگ علوی نیز مورد مطالعه دانشجویان قرار می‌گیرد.

زبان‌شناسی ایوانی

کرسی استادی درس زبان‌شناسی ایرانی در دانشکده ادبیات و فلسفه مؤسسه شرق‌شناسی ناپل از سال ۱۹۸۰ م به عهده پرفسور آدریانو روسی^۱ گذاشته شده است. وی که تحصیلات خود را در دانشگاه رم به پایان رسانده است، مطالعات ارزشمندی در زمینه فرهنگ و زبان‌های ایران باستان و به‌ویژه خط میخی و زبان فارسی باستان دارد. بررسی‌ها و تألیفات پرفسور روسی درباره زبان پهلوی، و زبان و فرهنگ بلوچ، به صورت کتب و مقالات متعددی چاپ شده و در دسترس دانشجویان قرار گرفته است.

مطالعات و پژوهش‌های علمی وی در رابطه با زبان‌های کهن ایران باستان و متون به

دست آمده در حوزه‌های تمدن دوره هخامنشی و چندگونگی زبانی و خطی در این منطقه، منابع ارزشمندی برای مطالعه دانشجویان و خاورشناسان به شمار می‌روند.

او از سال ۱۹۸۲ م تاکنون علاوه بر تدریس زبان‌شناسی ایرانی، مدیریت مجله مطالعات و تحقیقات درباره زبان و فرهنگ بلوچی را نیز به عهده دارد.

دروس زبان‌شناسی ایرانی جوابگوی نیازهای آن دسته از دانشجویانی است که به جنبه‌های گوناگون زبان و فرهنگ ایران علاقه‌مند باشند و بخواهند پژوهش‌ها و بررسی‌های خود را در این زمینه گسترش دهند.

البته باید یادآور شد که دانشجویان علاقه‌مند به شناسایی زبان‌های محلی، جغرافیای زبانی، زبان‌شناسی تاریخی در حیطه زبان‌های هندواروپایی، مطالعه زبان آشوری، مطالعه زبان‌های هندی، مطالعات مربوط به آسیای مرکزی، می‌توانند از این درس به عنوان یک بررسی جامع و گسترده در زمینه زبان‌شناسی و ریشه‌شناسی استفاده کنند.

تاریخ ایران از ورود اسلام تا عصر حاضر

کرسی استادی درس تاریخ ایران از ورود اسلام تا عصر حاضر به خانم پرفسور فلیچتا فرارو^۱ سپرده شده است. او تحصیلات عالی خود را در مؤسسه شرق‌شناسی دانشگاه ناپل به پایان رسانده و از همین دانشگاه موفق به دریافت درجه دکترا در رشته مطالعات ایرانی شده است.

خانم فرارو مطالعات تحقیقی مفصلی در زمینه مردم‌شناسی اقوام بلوچ و ویژگی‌های این فرهنگ دارد و رساله دکتری خود در همین زمینه تحریر کرده است.

مطالعه تاریخ ایران در این درس به دو بخش تقسیم شده است:

بخش نخست

در بخش نخست سیر تطور و دگرگونی‌های تاریخ ایران از زمان سلطنت خاندان صفوی تا دوره حکومت سلسله پهلوی مورد بررسی کلی قرار می‌گیرد.

در این بخش دانشجویان جریان‌های شکل‌گیری دولت‌های ایرانی و رخنه و گسترش معانی لغات و مفاهیمی چون «ملی» و «ملیت» در ذهن سیاستمداران، دولتمردان و روشنفکران را مطالعه و تجزیه و تحلیل تاریخی می‌کنند. مسئله ملت و ملت‌گرایی در رابطه

با مسائل تأثیرگذاری چون زبان‌شناسی، علوم اجتماعی و جغرافیا مطرح و بررسی می‌شود. در این مرحله دانشجویان به شکلی مستند و تاریخی مسیر رشد و دگرگونی‌های تفکر سیاسی ملی ایران و کاربرد مفاهیمی چون وطن، مردم، مرزهای جغرافیایی، دولت و ملت را از طریق مطالعه دگرگونی‌های زبان، که از عوامل تعیین‌کننده این رشد و آگاهی به‌شمار می‌رود، مورد بحث و تبادل نظر قرار می‌دهند.

این بررسی همزمان و همراه با مطالعه نقشه‌های جغرافیایی، که تغییرات و جابه‌جایی‌های مرزهای ایران را در گذر حکومت‌ها و وقایع تاریخی-سیاسی نشان می‌دهد صورت می‌گیرد تا دانشجویان به طور مستند از چگونگی شکل‌گیری این مفاهیم نو در ذهن و تفکر توده‌های مردم آگاه شوند.

علاوه بر نقشه‌های جغرافیایی، گزارش‌ها و سفرنامه‌های سیاحان، کتب و متون تاریخی دیگری نیز که نشان‌دهنده سیر پیدایش مفهوم ملیت ایرانی در سده‌های اخیر باشند نیز در دسترس دانشجویان علاقه‌مند، قرار می‌گیرند.

بخش ویژه

بخش ویژه این درس به آشنایی با ویژگی‌های تاریخی و جغرافیایی اقوام مختلف در حوزه جغرافیایی سرزمین ایران اختصاص دارد. در این بخش چگونگی شکل‌گیری مناطق جغرافیایی که محل تجمع و رشد اقوام و هویت‌های زبانی و فرهنگی متفاوت هستند، مورد بررسی قرار می‌گیرد.

دانشجویان در این بخش به مطالعه ویژگی‌های اقوامی که در سرزمین ایران سکونت دارند و چگونگی روابط فرهنگی و زبانی میان آنان از دوره ورود اسلام تا کنون می‌پردازند. در این مرحله توجه و نقد مسائل مربوط به هویت قومی و رابطه آن با هویت ملی و تأثیرپذیری این مفاهیم از یکدیگر در روند آگاهی‌های سیاسی-تاریخی اقوام مختلف، از اهمیت خاصی برخوردار است.

زبان و ادبیات فارسی

مدرسه مطالعات اسلامی

همچنان که پیش از این اشاره شد زبان و ادبیات فارسی در مؤسسه دانشگاهی شرق‌شناسی ناپل در دو دانشکده تدریس می‌شود: یکی کرسی استادی پرفسور درمه و پرفسور برناردینی در دانشکده ادبیات و فلسفه، که درباره آن در صفحات پیش توضیح داده شد، و دیگری

کرسی استادی پرفسور رحیم رضا از سال ۱۹۹۷ م تاکنون که در مدرسه مطالعات اسلامی در حال فعالیت است.

پرفسور رحیم رضا اردوزبان است و در زبان‌های فارسی و اردو و پشتو و تاجیک و ادبیات مربوط به این زبان‌ها و آداب و سنن مناطقی که در آن این زبان‌ها رشد و گسترش پیدا کرده‌اند، مطالعات و تألیفات قابل توجهی دارد. تدریس زبان و ادبیات فارسی در مدرسه مطالعات اسلامی، همانند کرسی زبان فارسی دانشکده ادبیات و فلسفه، به دو دوره دوساله تقسیم می‌شود دوره مقدماتی و دوره پیشرفته.

تاریخ تطبیقی زبان‌های هندوایرانی

کرسی استادی درس تاریخ تطبیقی زبان‌های هندوایرانی به عهده پرفسور مائورو ماجی^۱ گذاشته شده است. ماجی تحصیلات عالی خود را در دانشگاه رم به پایان رسانده و از مؤسسه شرق‌شناسی ناپل موفق به اخذ درجه دکترا در رشته مطالعات ایرانی شده است. وی پژوهش‌های ارزنده‌ای در زمینه زبان‌های ایرانی باستان و نگارش و آواشناسی و نکات دستوری این زبان‌ها به انجام رسانده است و در مطالعات مربوط به زبان‌های اوستایی و سکایی و ختنی تخصص دارد.

درس تاریخ تطبیقی زبان‌های هندوایرانی به سه بخش تقسیم می‌شود:

بخش مقدماتی

در مرحله مقدماتی درس، دانشجویان با ویژگی‌های کلی و پیش‌تاریخی زبان‌های هندوایرانی و هندوآریایی آشنا می‌شوند و نکاتی از نگارش و آواشناسی و قواعد دستوری این زبان‌ها را مطالعه می‌کنند.

بخش تمرینی

در این بخش روش‌های مربوط به کتاب‌شناسی و متدولوژی بررسی و فراگیری زبان‌های هندوایرانی به دانشجویان آموخته می‌شود. متون اوستایی و بخش‌هایی از وداها و زبان‌های کهن ایرانی از نقطه نظر ریشه‌شناسی و زبان‌شناسی تدریس و تجزیه و تحلیل می‌شوند.

بخش ویژه

در بخش سوم موضوع مربوط به تأثیر و نفوذ ویژگی‌های زبان‌های هندی در زبان ختنی

تدریس می‌شود. در این مرحله دانشجویان متون مربوطه را از نظر خصوصیات تاریخی و جغرافیایی مطالعه می‌کنند.

کتابخانه‌ها

مؤسسه دانشگاهی شرق‌شناسی ناپل دارای چهار دانشکده است و هر دانشکده بر حسب رشته تحصیلی به گروه مختلف تقسیم می‌شود. هر یک از این دانشکده‌ها و گروه‌ها کتابخانه خاص خود را دارند.

کتاب‌های مربوط به رشته زبان و ادبیات فارسی و ایران‌شناسی و زبان‌های ایرانی در گروه مطالعات آسیایی نگهداری می‌شود. این کتابخانه در سال ۱۹۸۴ م و در زمان تأسیس گروه مطالعات آسیایی، از تلفیق کتابخانه‌های مختلف زبان، مربوط به حوزه فرهنگی آسیا، به وجود آمده است.

از به هم پیوستن این کتابخانه‌ها مجموعه‌ای بالغ بر شصت هزار جلد کتاب در زمینه‌های گوناگون در کتابخانه گروه مطالعات آسیایی جمع‌آوری شد که هسته اولیه مجموعه اسناد و کتب این مرکز به‌شمار می‌آید.

هم‌اکنون کتابخانه این گروه دارای حدود ۲۰۸ هزار جلد کتاب است که شصت درصد آن‌ها به زبان‌های اروپایی و چهل درصد آن به زبان‌های آسیایی نوشته شده‌اند. علاوه بر این، تعداد دو هزار مجله و گاهنامه به زبان‌های مختلف آسیایی و اروپایی و ۱۵۰ نسخه دست‌نویس به این مجموعه اضافه شده است که به این ترتیب آن را در زمره یکی از کتابخانه‌های وسیع و مهم در زمینه شرق‌شناسی قرار می‌دهد. بیش از پانصد میکروفیلم و دیگر امکانات سمعی و بصری در این کتابخانه وجود دارد که دانشجویان می‌توانند در فعالیت‌های پژوهشی خود، از طریق رایانه‌های موجود، از آن‌ها استفاده کنند. در این کتابخانه نسخ بسیار نفیس و نایابی که متعلق به هسته اولیه مؤسسه شرق‌شناسی ناپل (مدرسه چینی‌ها) بوده‌اند نیز نگهداری می‌شوند که در واقع سرمایه ارزنده‌ای برای استفاده تحقیقی شرق‌شناسان در سطح بین‌المللی به‌شمار می‌آیند.

دکترای مطالعات ایرانی

مؤسسه دانشگاهی شرق‌شناسی ناپل در حال حاضر تنها مؤسسه‌ای است که به‌طور مستقل دوره دکتری مطالعات ایرانی دارد.

این دوره از سال ۱۹۸۷ م تأسیس شده و تاکنون تعداد بسیاری از دانش‌پژوهان علاقه‌مند به مطالعات ایرانی موفق به اخذ درجهٔ دکترا از این مؤسسه شده‌اند. از شرایط ورود به دورهٔ دکترای مطالعات ایرانی، گذراندن آزمونی در دو مرحلهٔ کتبی و شفاهی و تسلط کامل به دو زبان خارجی است.

این دوره سه سال به طول می‌انجامد و دانشجویان متقاضی پس از موفقیت در آزمون ورودی از بورس تحصیلی بهره‌مند می‌شوند. در پایان دورهٔ سه‌سالهٔ دکترا دانشجویان موظف‌اند نتایج بررسی‌ها و پژوهش‌های علمی خود را به صورت پایان‌نامه تدوین کنند و در مرحلهٔ آزمون نهایی از آن دفاع نمایند.

این رساله‌ها در اکثر موارد به جهت ارزش علمی و پژوهشی‌ای که دارا هستند، از طرف دانشگاه چاپ می‌شوند و در دسترس دانشجویان و علاقه‌مندان این رشته قرار می‌گیرند.

دانشگاه رم

کرسی استادی زبان فارسی دانشکدهٔ ادبیات و فلسفهٔ رم در سال ۱۹۷۵ م تأسیس شده است. این کرسی پس از مؤسسهٔ دانشگاهی شرق‌شناسی ناپل و بخش زبان فارسی دانشکدهٔ زبان و ادبیات دانشگاه ونیز شروع به کار کرده است.

پیش از شروع به بررسی شرایط کنونی گروه زبان فارسی دانشگاه رم، که از ماه مارس سال ۲۰۰۱ م دانشکدهٔ مطالعات شرقی نامیده می‌شود، باید یادآور شد که مطالعات شرق‌شناسی، به‌ویژه زبان‌شناسی ایرانی و زبان‌های دیگری چون عبری، عربی و سنسکریت، در میان ادیبان و فلاسفهٔ حوزهٔ دانشگاهی رم پیشینه‌ای دیرین دارد.

در قرون شانزدهم و هفدهم میلادی شهر رم یکی از حوزه‌های مهم فرهنگی و خاورشناسی و در واقع پایتخت مطالعات شرقی در اروپا به‌شمار می‌آمد. از میان کسانی که برای نخستین بار در رم به ادبیات علمی فارسی توجه کردند و به جمع‌آوری و انتشار نسخ خطی پرداختند باید از جوان باتیستا رایموندی^۱، استاد ریاضیات و فلسفهٔ دانشگاه رم و مدیر «چاپخانهٔ شرق» نام برد.

وی علاقهٔ بسیاری به شناسایی و گردآوری و انتشار علوم و زبان‌های شرقی در اروپا و ایتالیا داشت و در چاپخانهٔ خود ترجمهٔ برخی از متون علمی فارسی مربوط به ریاضیات،

اخترشناسی پزشکی و غیره و همچنین زبان‌شناسی مانند دستور زبان و فرهنگ لغات را به چاپ رسانده بود.

دو تن از همکاران رایموندی به نام‌های جوان باتیستا و کیتی^۱ و جرولامو و کیتی^۲ برخی از کتب خطی فارسی را از نقاط مختلف شرق مانند مصر، هند و ایران به ایتالیا آورده و در شمار تألیفات و انتشارات چاپخانه شرق قرار داده بودند. این کتب و نسخه‌های خطی ارزشمند و نادر هم‌اکنون در کتابخانه‌های ناپل، رم، فلورانس، بولونیا و پاریس نگهداری می‌شوند و مورد استفاده و پژوهش خاورشناسان و دانشجویان علاقه‌مند به این بخش از مطالعات شرقی قرار می‌گیرند. از میان این متون ارزشمند می‌توان به نسخه خطی نخستین جلد شاهنامه فردوسی، که به وسیله پرفسور آنجلو میکله پیه‌موتسه^۳ شناسایی شده، اشاره کرد.

این دست‌نوشته‌گرانبها و نفیس که به وسیله جرولامو و کیتی از قاهره به ایتالیا آورده شده است، امروزه در کتابخانه ملی فلورانس نگهداری می‌شود. این نسخه در ۳۰ محرم سال ۶۱۴ ق پایان یافته و کهن‌ترین نسخه شاهنامه فردوسی در جهان به‌شمار می‌آید.

همچنین لازم به یادآوری است که نخستین کتاب دستور زبان فارسی که توسط یک مبلغ مسیحی ایتالیایی به نام اینیاتسیو دی جسو^۴ نوشته شده، در سال ۱۶۵۴ م در شهر رم به چاپ رسیده است. این مبلغ مسیحی علاوه بر تألیف فرهنگ لغت لاتینی-فارسی، روش استنساخ از خط عربی-فارسی با حروف لاتینی را نیز شناسایی و ارائه کرد.

یکی دیگر از دانشمندان حوزه دانشگاهی رم، که از مهم‌ترین شرق‌شناسان جهان به‌شمار می‌آید سیاح و دانشمند رمی پیتر و دلاواله^۵ (۱۵۸۶-۱۶۵۲ م) است که اخترشناس و متخصص مطالعات ایرانی نیز به‌شمار می‌رود. دست‌نوشته‌های او، که حاوی شرح سفرها و نتیجه پژوهش‌های پرارزشی درباره ایران و زبان و ادب فارسی هستند، هم‌اکنون در کتابخانه بزرگ واتیکان و کتابخانه شهر مودنا نگهداری می‌شوند و هنوز آن‌چنان که باید و شاید موضوع پژوهش و بررسی محققان قرار نگرفته‌اند.

پیتر و دلاواله شناخت وسیعی از زبان، تاریخ، فرهنگ و هنر ایران، و طبع ویژه‌ای در زمینه موسیقی و شعر داشت. بی‌تردید وی از نخستین اروپاییانی است که اشعاری به زبان

1. Giovan Battista Vecchietti
3. Angelo Michele Piemontese
5. Pietro Della Valle

2. Gerolamo Vecchietti
4. Ignazio di Gesu

فارسی سروده و نام و شناخت شعر حافظ را در میان ادبا و خاورشناسان ایتالیا و اروپا رواج داده است.

از دیگر خاورشناسانی که توجه ویژه‌ای به ایران داشتند و در حوزه دانشگاه رم فعالیت می‌کردند، باید از محقق نامدار و زبان‌شناس ارزشمند پرفسور آنتونیو پالیارو^۱ (۱۸۹۸-۱۹۷۳ م) نام برد. وی زبان‌شناسی ایران را در دانشگاه رم تدریس می‌کرد و مطالعات ارزنده‌ای در زمینه زبان‌های ایران باستان، به‌ویژه متون ادبی پهلوی، و قوانین دوره شاهنشاهی ساسانی در مقایسه با حقوق و قوانین رم باستان داشت.

یکی از نتایج ارزشمند مطالعات آنتونیو پالیارو تألیف تاریخ ادبیات فارسی است که یکی از منابع مطالعاتی مهم برای دانشجویان زبان و ادبیات فارسی در ایتالیا به‌شمار می‌آید. این کتاب که با همکاری پرفسور الساندرو بائوزانی نوشته شده، یکی از متون پایه در مطالعات تاریخ ادب فارسی شناخته شده است.

اتوره رُسی^۲ (۱۸۹۴-۱۹۵۵ م) استاد دیگری است که در نیمه اول قرن بیستم زبان و ادبیات فارسی را در دانشگاه رم تدریس می‌کرده است. وی علاوه بر تألیف کتابی درباره دستور زبان فارسی، فهرست قابل توجهی از نسخ خطی کتابخانه شهر واتیکان را گردآوری کرده و به چاپ رسانده است.

اسلام‌شناس مشهور و متخصص زبان و ادب عربی، پرفسور فرانچسکو گابریلی^۳ (۱۹۰۴-۱۹۹۳ م) در مدت نیم قرن فعالیت تحقیقی خود بسیاری از متون مربوط به تاریخ ادبیات فارسی را گرد آورده و به چاپ رسانده و به این ترتیب منابع ارزشمندی در این زمینه در اختیار دانشجویان این رشته قرار داد. وی رباعیات خیام را به زبان ایتالیایی ترجمه و منتشر کرد و درباره سفرنامه ناصر خسرو و سبک‌های ادبی عربی و فارسی مطالعات تحقیقی گرانمایی از خود به‌جا گذاشت.

در طی تاریخ چند قرنی مطالعات خاورشناسی غرب، به‌ویژه از نیمه قرن نوزدهم میلادی تا کنون، حوزه دانشگاهی رم، فعالیت‌های تحقیقی و تدریسی ارزشمند و گسترده‌ای به‌انجام رسانده و بی‌تردید شاخه ممتاز و قابل توجهی در زمینه شرق‌شناسی اروپا به‌شمار می‌آید.

باید یادآور شد که تعداد دانش‌پژوهان و استادان و محققانی که در این مرکز فعالیت

کرده‌اند، بسی بیش از نام‌هایی است که در بالا اشاره شد؛ به این جهت لازم و مفید است که برای مطالعهٔ مراحل مختلف تاریخ ایران‌شناسی و مطالعهٔ زبان و ادب فارسی در ایتالیا به مقالات تحقیقی پرفسور آنجلو میکله‌پیه‌مونتسه دربارهٔ «تاریخچهٔ ایران‌شناسی در ایتالیا» مراجعه شود.

بنا بر آنچه به طور مختصر به آن اشاره رفت، دانشگاه رم هم‌اکنون نیز مرکز مهم مطالعات ایرانی در کشور ایتالیا به‌شمار می‌آید.

مرکز این مطالعات، پس از طی اشکال گوناگون تشکیلاتی و اداری، در ماه مارس سال ۲۰۰۱ م به صورت دانشکدهٔ مطالعات شرقی در آمد و هم‌اکنون به این نام و به طور مستقل برنامه‌های پژوهشی و آموزشی خود را ادامه می‌دهد.

این دانشکده در حقیقت وارث مؤسسات سنتی و کهن تدریس زبان‌های شرقی است که از قدیم‌ترین آن‌ها می‌توان از تدریس زبان عبری در ۱۴۸۲ م و تدریس زبان عربی در ۱۵۷۵ م یاد کرد. در دوره‌های بعد تدریس این دروس به صورت کرسی‌های مستقل در مؤسسه‌های مطالعات اسلامی، هند و آسیای شرقی، مطالعات باستانی در خاور نزدیک، تحت عنوان مدرسهٔ مطالعات شرقی و پس از مدتی گروه مطالعات شرقی و عاقبت در سال ۱۹۹۴ م با نام دورهٔ کارشناسی زبان‌ها و تمدن‌های شرقی ادامه یافت.

تأسیس دانشکدهٔ مستقلی به نام دانشکدهٔ مطالعات شرقی، در واقع پاسخی است به علاقه و توجه خاصی که در سال‌های اخیر از طرف پژوهشگران و دانشجویان نسبت به این دروس به چشم می‌خورد.

افزایش مداوم تعداد دانشجویانی که در زمینهٔ خاورشناسی نام‌نویسی می‌کنند نمایانگر خواست‌ها و نیازهای نوین جوامع غربی است که کنج‌کاوی و توجه ویژه‌ای به شرق و جنبه‌های گوناگون تمدن تاریخی، فرهنگی، سیاسی و ادبی آن از خود نشان می‌دهند.

دانشکدهٔ مطالعات شرقی دانشگاه رم حدود چهل مادهٔ درسی را در پنج گروه و زمینهٔ مستقل تقسیم‌بندی کرده است. این پنج گروه عبارت‌اند از:

- زبان آموزی

- مطالعات ریشه‌ای زبان‌ها یا زبان‌شناسی

- باستان‌شناسی و مطالعات تاریخی - هنری

- فلسفه و دین

- تاریخ

هر یک از این گروه‌ها بر حسب موقعیت جغرافیایی و فرهنگی به گروه‌های کوچک‌تر و محدودتری تقسیم می‌شوند، که عبارت‌اند از:

- حوزه باستانی خاور نزدیک

- حوزه فرهنگ اسلامی

- حوزه آسیای شرقی و جنوب شرقی

- حوزه خاور دور

وجه مشخصه هر یک از این گروه‌های درسی فراگیری یک زبان شرقی از میان زبان‌هایی چون عربی، عبری، فارسی، ترکی، اردو، هندی، سنسکریت، تبتی، ژاپنی، چینی، و کره‌ای است که دانشجویان را یاری می‌کند تا به مطالعات تاریخی، فرهنگی، دینی و فلسفی در این حوزه‌های جغرافیایی بپردازند.

فراگیری صحیح و کامل این زبان‌ها هسته مرکزی دروس دانشکده مطالعات شرقی است که به دانشجویان امکان می‌دهد تا جوامع و تمدن‌های بزرگ شرقی را، چه در دوره‌های باستانی و چه در زمان معاصر، از طریق زبان زنده این مناطق، مورد مطالعات و پژوهش‌های علمی و مستند خود قرار دهند.

در سال تحصیلی ۲۰۰۲-۲۰۰۳ م دوره کارشناسی جدیدی به نام میانجیگری زبانی در حوزه‌های آسیا و آفریقا تأسیس می‌شود. این دوره، که با همکاری نزدیک دانشکده اقتصاد شروع به فعالیت می‌کند دانشجویان این رشته را با جنبه‌های زبانی و فرهنگی این حوزه‌ها در رابطه با اقتصاد و روابط تجاری و قوانین قضایی هر منطقه آشنا خواهد کرد.

کسانی که تحصیلات دانشگاهی خود را در این دوره به پایان می‌رسانند، می‌توانند بهره‌های ارزنده و مفیدی در روابط تجاری و اقتصادی شرق و غرب به‌شمار آیند و با شناختی که از زبان و فرهنگ این مناطق دارند، به بسط و تحکیم روابط فرهنگی - اقتصادی میان کشورهای آسیایی و آفریقایی و بقیه کشورهای کم‌کم کنند.

با نیاز روزافزون به مبادلات اقتصادی میان خاور و باختر، و پیشرفت‌های اقتصادی مناطق در حال رشد و توسعه در شرق، شناخت زبان، تاریخ و فرهنگ این کشورها یکی از عوامل مهم ادامه و گسترش روابط بین‌المللی در جهان به‌شمار می‌آید.

یکی از محققان مطالعات ایرانی و استادان زبان و ادبیات فارسی، که از سال ۱۹۷۵ م تا کنون کرسی استادی زبان فارسی را در دانشگاه رم و امروزه در دانشکده مطالعات شرقی به عهده دارد، پرفسور آنجلو میکله پیه‌مونته است. وی متخصص زبان و ادبیات فارسی و

تاریخ روابط ایتالیا و ایران در دوره قاجار و تاریخ مطالعات ایران‌شناسی در ایتالیا و تاریخ خط و هنر خوشنویسی است.

پرفسور پیه‌مونتسه متون ارزنده و قابل توجهی درباره تاریخ ادبیات فارسی، کتاب‌شناسی کتاب‌های ایتالیایی در ایران و فهرست متون خطی فارسی در ایتالیا به چاپ رسانده است.

وی علاوه بر فعالیت‌های تحقیقی و تدریس، ریزنی فرهنگی سفارت ایتالیا در ایران را بر عهده داشته و از نزدیک با تاریخ اجتماعی - سیاسی ایران در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ م آشنا شده است.

پرفسور پیه‌مونتسه تاکنون بیش از ۱۴۰ اثر از مطالعات و تحقیقات خود را در زمینه‌های ایران‌شناسی و خاورشناسی منتشر کرده و در دسترس دانشجویان و پژوهشگران قرار داده است.

استاد فارسی‌زبان

استاد فارسی‌زبان و یا همکار فارسی‌زبان دوره کارشناسی زبان و ادبیات فارسی دانشکده شرق‌شناسی رم دکتر چنگیز داورپناه است که از سال ۱۹۸۶ م تاکنون در این سمت فعالیت می‌کند. وی در تهران متولد شده و تحصیلات دانشگاهی خود را در استانبول به پایان رسانده است.

دکتر داورپناه در رشته‌های خبرنگاری، جامعه‌شناسی و زبان و ادبیات نیز موفق به اخذ درجه کارشناسی شده است و همچنین در زمینه ترجمه و نشر کتب فعالیت داشته و کتاب داستان‌هایی برای بازی^۱ اثر جانی روداری،^۲ نویسنده ایتالیایی، را ترجمه و منتشر کرده است.

داورپناه، در دوره همکاری خود با دانشگاه رم، متونی چون تمرین‌های تلفظ و گفت‌وگوهای ساده در زبان فارسی، مجموعه کوچک لغات ساده در زبان فارسی، مکالمه زبان فارسی در مرحله مقدماتی: روش بشیرری را تألیف کرده و در اختیار دانشجویان قرار داده است. استفاده از این متون مقدماتی، که بر حسب نیازهای ویژه دانشجویان تألیف شده‌اند، آنان را در خواندن و نوشتن و ترجمه جمله‌های کوتاه و ساده یاری می‌کند.

یکی دیگر از عوامل مهم یادگیری زبان استفاده از وسایل سمعی و بصری، و از طریق

دیدن فیلم به زبان اصلی و شنیدن نوار است. در این بخش نیز همکار فارسی‌زبان، با بهره‌گیری از نوارهای رادیویی و ویدئویی، دانشجویان را با تلفظ صحیح لغات و اصطلاحات زبان گفت‌وگویی و روزمره آشنا می‌کند و آنان را در فراگیری مکالمه فارسی یاری می‌دهد.

کرسی استادان تاریخ زبان فارسی در سال تحصیلی ۲۰۰۰ - ۲۰۰۱ م در دانشکده مطالعات شرقی دانشکده ادبیات دانشگاه رم تأسیس شده است و خانم پرفسور پائولا اورساتی^۱ سمت استادی این کرسی را بر عهده گرفته است.

اورساتی در رم متولد شده و تحصیلات دانشگاهی خود را در رشته ادبیات و با رساله‌های درباره زبان و ادبیات فارسی در سال ۱۹۷۹ م به پایان رسانده است.

وی از سال ۱۹۸۳ به صورت محقق و استادیار رشته زبان و ادبیات فارسی در گروه مطالعات شرقی دانشگاه رم فعالیت کرده و از سال تحصیلی ۱۹۹۱ - ۱۹۹۲ م تا سال تحصیلی ۱۹۹۸ - ۱۹۹۹ م (در غیاب پرفسور پیه‌مونته‌سه) عهده‌دار کرسی زبان و ادبیات فارسی بوده است.

فعالیت‌های تحقیقی پرفسور اورساتی در زمینه‌های گوناگون شرق‌شناسی، زبان‌شناسی، و ایران‌شناسی است.

مطالعه و شناسایی نسخ خطی اسلامی، تاریخ مطالعات مربوط به زبان فارسی و زبان‌های دیگر شرقی، ادبیات فارسی و تاریخ زبان فارسی از زمینه‌های اصلی پژوهش‌های وی به‌شمار می‌آیند.

زبان‌شناسی ایرانی

کرسی استادی درس زبان‌شناسی ایرانی دانشکده مطالعات شرقی دانشگاه رم بر عهده پرفسور کارلو چرتی^۲ گذاشته شده است.

وی تحصیلات دانشگاهی خود را در رشته زبان و تمدن شرق به پایان رسانده و در سال ۱۹۹۳ م از مؤسسه شرق‌شناسی دانشگاه ناپل به اخذ درجه دکترا، با رساله‌ای در زمینه زبان و فرهنگ زردشتیان، نائل شده است.

چرتی مطالعات شایان توجهی در مورد زبان‌های ایران کهن و هندی، به‌ویژه در

زمینه‌های تاریخی، دینی و ریشه‌شناسی دارد و کتیبه‌های فارسی باستان و سفیدی و ختنی و آثار مانی را مورد مطالعه و شناسایی قرار داده است. از پژوهش‌های اصلی پرفسور چرتی نوشته‌های مربوط به مانویت و کیش زردشتی در گذشته و حال، و مطالعه جوامع زردشتی در ایران و هند است.

وی از سال تحصیلی ۱۹۹۵-۱۹۹۶ م تا سال تحصیلی ۱۹۹۸-۱۹۹۹ م کرسی استادی ادبیات دینی زردشتیان را در دانشکده ادبیات و فلسفه دانشگاه رم به عهده داشته است. چرتی علاوه بر سفرهای علمی به ایران و هند، جهت بررسی ویژگی‌های نقاط زردشتی‌نشین مانند یزد و بمبئی، فعالیت دانشگاهی خود را در رشته زبان‌شناسی زبان‌های ایرانی و تاریخ ادیان ایران و آسیای مرکزی در دانشگاه رم ادامه می‌دهد.

تاریخ ادیان در ایران و آسیای مرکزی

کرسی استادی تاریخ ادیان در ایران و آسیای مرکزی متعلق به خاورشناس نامدار پرفسور گرادو نیولی،^۱ متخصص تاریخ زردشت و مانویت و تاریخ ادیان ایران باستان است. وی یکی از مهم‌ترین ایران‌شناسان اروپا در زمینه تاریخ ایران باستان و فرهنگ و سیاست این دوره به‌شمار می‌آید. از نتایج مطالعات و پژوهش‌های پرفسور نیولی آثار متعددی به چاپ رسیده که ماخذ قابل توجهی برای دانشجویان و پژوهشگران علاقه‌مند به ایران باستان محسوب می‌شوند.

در سال تحصیلی ۲۰۰۰-۲۰۰۱ م مسئولیت کرسی تاریخ ادیان در ایران و آسیای مرکزی، به علت مرخصی نیولی، به کارلو چرتی سپرده شد. قسمت اصلی این درس درباره تاریخ ادیان در ایران باستان و آسیای مرکزی در دوران پیش از اسلام است. در این بخش دانشجویان به مطالعه سیر تطور ادیان گوناگون این دوره مانند دین زردشت، مانویت و آیین مزدکی و تأثیر این ادیان در تاریخ سیاسی و فرهنگی این حوزه جغرافیایی می‌پردازند.

کتابخانه دانشکده مطالعات شرقی

کتابخانه دانشکده مطالعات شرقی دانشگاه رم یکی از قدیم‌ترین کتابخانه‌های این دانشگاه

است. این کتابخانه در سال ۱۹۰۵ م تأسیس شده و یکی از چهار کتابخانه مهم ایتالیا در زمینه شرق‌شناسی محسوب می‌شود.

تألیفات و کتبی که در این کتابخانه نگهداری می‌شوند، تمام حوزه‌های جغرافیایی شرق و آفریقا و دنیای اسلام را در بر می‌گیرند. این تألیفات متون و اسناد به زبان‌های شرقی و نسخ خطی نادر و نفیس را نیز شامل می‌شوند.

تعداد کتب این کتابخانه به بیش از ۱۲۰ هزار جلد می‌رسد و حدود ۶۳۰ نشریه به زبان‌های گوناگون در زمینه شرق‌شناسی در آن یافت می‌شود.

دانشجویان می‌توانند با بهره‌گیری از رایانه‌هایی که در اختیار دارند، فهرست‌ها و برگه‌های مورد نیاز خود را جست‌وجو کنند و در صورت لزوم از وسائل سمعی و بصری که در دسترس دانش‌پژوهان قرار دارند نیز استفاده نمایند.

علاوه بر بسیاری کتب فارسی زبان در زمینه‌های گوناگون و برخی اسناد و نسخه‌های خطی، کتابخانه دانشکده مطالعات شرقی دانشگاه رم تعداد کثیری مجله و گاهنامه در زمینه ایران‌شناسی و زبان و فرهنگ فارسی را از نقاط مختلف جهان و به زبان‌های گوناگون دریافت می‌کند. این مدارک و اسناد به صورت رایانه‌ای فهرست می‌شوند و در دسترس دانشجویان قرار می‌گیرند.

پایان‌نامه

دانشجویان رشته زبان فارسی (دوره چهارساله) می‌توانند در پایان سال سوم موضوع اصلی پایان‌نامه خود را با توافق استاد زبان و ادبیات فارسی انتخاب، و شروع به تحقیق و جمع‌آوری مآخذ و منابع مورد نیاز کنند.

دانشجویان باید موضوع رساله خود را با نگاهی نو و پژوهشی مستند و روشی علمی مورد بررسی قرار دهند و به شکلی خلاق و محققانه با آن مواجه شوند.

نوآوری در انتخاب موضوع و استفاده از روش‌های نوین علمی در ارائه اسناد و مآخذ مفید و لازم از شرایط اصلی تنظیم رساله‌های دانشگاهی است. آشنایی با زبان‌های عربی، فرانسه و انگلیسی، از شرایط لازم تدوین پایان‌نامه در این رشته است. این آشنایی دانشجویان را در بهره‌گیری از منابع وسیعی که به این زبان‌ها تألیف شده و در کتابخانه‌های دانشگاه رم و کتابخانه مرکزی یافت می‌شوند، یاری می‌کند.

دانشگاه ونیز

گروه مطالعات اروپا و آسیای دانشکدهٔ زبان و ادبیات خارجی دانشگاه ونیز در سال ۱۹۸۵ م تأسیس شده است.

شاید در نگاه نخست به نظر آید که اروپا و آسیا، به علت برخورداری از دو پس‌زمینهٔ فرهنگی-تاریخی بسیار متفاوت، نمی‌توانند در حیطه‌ای مشترک مورد مطالعه و بررسی قرار گیرند و در کنار هم قرار دادن این دو قاره در چارچوب مطالعات و برنامه‌های علمی یک گروه کاری مفید و عملی نباشد. ولی اگر به دقت به موقعیت جغرافیایی و حیطه‌های فرهنگی این دو منطقه توجه کنیم، به این نتیجه می‌رسیم که در بسیاری از دوره‌های تاریخی اروپا و آسیا از روابط نزدیک فرهنگی، علمی، سیاسی، و ادبی برخوردار بوده‌اند و در روند ادبی و فرهنگی یکدیگر تأثیر متقابل گذارده‌اند.

در گروه مطالعات اروپا و آسیا درس‌های مربوط به زبان‌شناسی و پژوهش‌های ادبی و تاریخی، از نظر جغرافیایی و منطقه‌ای تقسیم‌بندی و بررسی می‌شوند. هر یک از این مناطق بزرگ فرهنگی مانند حوزهٔ زبان عربی و یا حوزهٔ زبان فارسی، از جنبه‌های گوناگون ادبی، تاریخی، دینی، و سیاسی مورد مطالعهٔ دانشجویان قرار می‌گیرند که زمینه‌ای گسترده در قلمرو آشنایی با فرهنگ شرق و به‌ویژه آسیای میانه و آسیای صغیر در اختیار دانشجویان قرار می‌دهند.

ویژگی قابل توجه این گروه در بررسی چندجانبهٔ این مراکز بزرگ فرهنگی، چه در گذشته و چه در دوران معاصر، و مطالعهٔ تطبیقی آن‌ها با مناطق بزرگ فرهنگی اروپاست و با توجه به این مسئله که این دو قاره را دو واقعیت تاریخی و فرهنگی جدا و گسسته از یکدیگر نمی‌داند، بلکه هر چه بیشتر سعی در شناسایی عواملی دارد که این دو قاره را به هم نزدیک و مرتبط می‌کنند.

باید یادآور شد که زبان و ادبیات فارسی پیش از تأسیس این گروه، یعنی از سال ۱۹۶۷ م در دانشکدهٔ زبان‌های خارجی دانشگاه ونیز مطالعه و تدریس می‌شد و ریاست آن را پرفسور جان روبرتو اسکارچیا^۱ بر عهده داشت.

پرفسور اسکارچیا متخصص تاریخ شیعهٔ اثنی‌عشری در ایران است و بعد از ریاست کرسی زبان و ادبیات فارسی، کرسی استادی تاریخ ادیان ایران و آسیای مرکزی در این

دانشکده به وی سپرده شده است. او تحقیقات و مطالعات ارزنده‌ای در مورد شعر غنایی ایران، افغانستان، و تاجیک، چه در دوره کلاسیک و چه در دوره نو و معاصر دارد. از تألیفات ارزشمند او می‌توان تاریخ ادبیات فارسی و شعر غنایی فارسی را نام برد. اسکارچیا مقالات پژوهشی قابل توجهی در زمینه زبان و ادب معاصر فارسی و تاریخ هنر در ایران در گاهنامه‌های گوناگون منتشر کرده است.

از سال ۱۹۸۷ م تاکنون پرفسور ریکاردو زیپولی^۱ عهده‌دار کرسی زبان‌شناسی ایرانی و زبان و ادبیات فارسی گروه مطالعات اروپا و آسیاست. وی متخصص زبان‌های ایرانی است و مطالعات ارزشمندی درباره شعر غنایی فارسی و ترجمه‌های شایان توجهی از آثار ادبی فارسی، چه در زمینه نثر و چه در رابطه با شعر، منتشر کرده است.

پرفسور زیپولی علاقه فراوانی به هنر عکاسی دارد و چند نمایشگاه عکس درباره مناظر ایران برگزار کرده و کتابی نیز با اشعار سهراب سپهری همراه عکس‌هایی از مناطق مختلف ایران، منتشر کرده است.

او در چند سال اخیر مطالعات و تألیفاتی در زمینه رایانه‌ای کردن شعر فارسی و انتقال اطلاعات مربوط به آن در برنامه‌های خاص پژوهشی از طریق فناوری نوین داشته که مورد توجه بسیاری از ایران‌شناسان قرار گرفته است. زیپولی به علت علاقه و توجه خاص به شعر فارسی، از سال ۱۹۸۹ م به ویراستاری و انتشار آثار شعرای بزرگ ایران در ایتالیا مشغول است.

پرفسور زیپولی گذشته از مطالعات و انتشارات گوناگون در زمینه زبان و ادبیات فارسی، دوره‌های تدریسی کوتاه‌مدت و کنفرانس‌های متعددی نیز در دانشگاه‌های خارج از ایتالیا، مانند گروه فرهنگ و زبان‌های خاورمیانه دانشگاه کلمبیای نیویورک و گروه مطالعات آسیایی دانشگاه کمبریج بر عهده داشته است.

زیپولی علاوه بر کرسی استادی زبان‌شناسی ایرانی و زبان و ادبیات فارسی (سال‌های سوم و چهارم) سمت ریاست گروه مطالعات اروپا و آسیا را نیز به عهده دارد.

برنامه تدریس دو سال اول و دوم کرسی زبان و ادبیات فارسی به عهده خانم پرفسور دانیلا منگینی^۲ گذاشته شده است. پرفسور منگینی از دانشکده زبان‌های خارجی دانشگاه و نیز در رشته زبان و ادبیات فارسی فارغ‌التحصیل شده و از مؤسسه شرق‌شناسی

دانشگاه ناپل موفق به اخذ درجهٔ دکترا شده است. از فعالیت‌های تحقیقی قابل توجه وی مطالعه و بررسی اشعار حافظ و انتقال برخی از لغات کلیدی این اشعار به حافظهٔ رایانه‌ای است.

استاد فارسی زبان

در میان درس‌های دورهٔ کارشناسی زبان و ادبیات فارسی ساعاتی را به آزمایشگاه تمرین زبان اختصاص داده‌اند.

همچنان که پیشتر توضیح داده شد، استاد فارسی زبان و یاهمکار زبان، به جهت آشنایی کامل با زبان فارسی و تلفظ صحیح و آوایی کلمات، می‌تواند دانشجویان را در فراگیری تلفظ واژگان و املا و جمله‌بندی یاری کند.

علاوه بر این آشنایی، نیاز است که همکار فارسی زبان به روش‌های ویژهٔ تدریس به دانشجویانی که هیچ‌گونه آشنایی پیشینی با زبان فارسی ندارند، آگاه باشد و با به‌کارگیری هر چه بیشتر وسایل سمعی و بصری و استفاده از امکانات نوین، که برای فراگیری هر زبان تازه‌ای ضروری و مفید است، دانشجویان را در روند یادگیری و استفاده از زبان فارسی قرار دهد.

در طول ساعات آزمایشگاه زبان، به‌ویژه در دورهٔ دو سالهٔ اول، همکار فارسی زبان دانشجویان را، از طریق خواندن متون بسیار ساده و ابتدایی و ساختن جملاتی کوتاه، با قواعد ابتدایی دستور زبان فارسی آشنا می‌سازد آنان را در مکالمه به زبان فارسی و تلفظ صحیح کلمات و جملات ساده روزمرهٔ یاری می‌کند. در این مرحله دانشجویان از نوارهای درسی و نوارهای ویدیویی برای فراگیری بهتر زبان استفاده می‌کنند.

در بخش بعدی، متون و آثاری از ادبیات معاصر فارسی، مانند داستان‌های کوتاه از نوشته‌های جمالزاده و بزرگ علوی، که برای دانشجویان دورهٔ دوم قابل درک‌اند، نیز مورد مطالعهٔ دانشجویان قرار می‌گیرند. مطالب و متون مورد استفاده به زبان فارسی، به وسیلهٔ استاد فارسی زبان تهیه می‌شوند و به صورت فتوکپی در اختیار دانشجویان قرار می‌گیرند.

تاریخ ایران از اسلام تا عصر حاضر

این دورهٔ درسی مسائل و رویدادهای تاریخی و ویژگی‌های دولت‌های اسلامی کشور ایران و کشورهای اسلامی حوزهٔ خاورمیانه را مورد بررسی قرار می‌دهد.

پرفسور ماریو نوردیو^۱ متخصص تاریخ سیاسی آسیا و به ویژه دولت‌ها و ملل مسلمان قاره آسیا، سمت استادی این کرسی را در گروه مطالعات اروپا و آسیا بر عهده دارد. وی مطالعات و پژوهش‌های قابل توجهی در مسائل سیاسی معاصر مربوط به کشورهای حوزه خاورمیانه و مسائل ملل فلسطین و کرد منتشر کرده است.

موضوعات اصلی این دوره درسی در زمینه تاریخ سیاسی دولت‌ها و سیاست‌های اسلامی و تأثیر قوانین و فرهنگ اسلامی در روش‌های کشورهای اسلامی و سیاست‌های بین‌المللی در خاورمیانه هستند. بخش عمده این دوره به سیاست‌های دولت‌های اسلامی معاصر، که در دهه‌های اخیر تأسیس شده‌اند از جمله ایران، و موقعیت‌های خاص سیاسی و تاریخی مانند مسائل دولت و ملت فلسطین اختصاص داده می‌شود. بخش قابل توجه و عمده این دوره درسی وقایع و مسائل معاصر سیاسی و اجتماعی حوزه خاورمیانه را مورد بحث و بررسی قرار می‌دهد.

بی‌شک این نوع پژوهش‌ها دانشجویان را به درک و تجزیه و تحلیل واقعیت‌های معاصر و زنده این منطقه از جهان رهنمون می‌شود و آنان را در شناخت هر چه عمیق‌تر و گسترده‌تر تمدن و تاریخ و فرهنگ کشورهای خاورمیانه، به خصوص ایران، یاری می‌کند.

پایان‌نامه‌ها

در این جا لازم است به برخی از فرایندهای تحصیلی و پژوهشی دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی و زبان‌شناسی ایرانی و تاریخ ایران از ورود اسلام تا امروز اشاره شود. دانشجویان دوره کارشناسی مرکز مطالعات اروپا و آسیای دانشگاه نیز در پایان دوره چهارساله تحصیلی موظف به نگارش پایان‌نامه‌ای در زمینه دروس و امتحانات انتخابی در طول دوره هستند. موضوع این رساله در رابطه با موضوع اصلی برنامه انتخابی دوره کارشناسی و با توافق نظر استاد راهنما انتخاب می‌شود.

دانشجو باید موضوع پایان‌نامه را با نگاهی نو و پژوهشی مستند و علمی مورد بررسی قرار دهد و به شکلی خلاق با آن مواجه شود. نوآوری در انتخاب جنبه‌های تحقیقی و استفاده از روش‌های نوین علمی از مشخصات بارز این پایان‌نامه‌ها به‌شمار می‌آید.

در بیشتر موارد پایان‌نامه به صورت کتاب و یا مقاله‌ای فشرده چاپ می‌شود تا به‌عنوان منابع پژوهشی مورد استفاده قرار گیرد.

پایان‌نامه‌های دورهٔ دکترا

گروه مطالعات اروپا و آسیای دانشگاه ونیز در هیچ رشته‌ای به‌طور مستقل دورهٔ دکترا ندارد، ولی در مورد برخی از رشته‌های درسی با دانشگاه‌های دیگر ایتالیا در این زمینه همکاری می‌کند.

کرسی مطالعات ایرانی این گروه در دورهٔ دکترای ایران‌شناسی با کرسی مطالعات ایرانی دانشگاه ناپل همکاری می‌کند و پرفسور زیپولی عضو کمیسیون ارزشیابی و آزمون این دوره است.

دورهٔ دکترای ایران‌شناسی سه سال به‌طول می‌انجامد و دانشجویان متقاضی از طریق کنکور وارد این دوره می‌شوند و از بورس تحصیلی نیز استفاده می‌کنند.

کتابخانه‌ها

کتابخانهٔ گروه مطالعات اروپا و آسیا در سال ۱۹۸۵ م همراه با تأسیس خود گروه شروع به فعالیت کرده است. این کتابخانه در حقیقت از ادغام چند کتابخانهٔ قدیمی مانند کتابخانهٔ سمینار ادبیات عبری، کتابخانهٔ سمینار ادبیات هندی، کتابخانهٔ سمینار ادبیات ایران، کتابخانهٔ سمینار ادبیات ترک و ادبیات روس به‌وجود آمده است و حدود پنجاه‌هزار جلد کتاب در آن نگهداری می‌شود.

شمار مجلات و گاهنامه‌هایی که در این کتابخانه جمع‌آوری شده‌اند، به نهد عنوان می‌رسد و هر ساله بیش از یک‌هزار جلد کتاب و گاهنامه به این مجموعه افزوده می‌شود. تألیفات و متون نگهداری شده در کتابخانهٔ گروه موضوعات مربوط به زبان، ادبیات، ادیان، تاریخ و هنر حوزهٔ کشورهای آسیای صغیر و خاورمیانه و همچنین حوزهٔ کشورهای اسلاو را شامل می‌شود. علاوه بر آن، کتب و مطالعات پژوهشی در رابطه با دروسی که در گروه تدریس می‌شوند نیز در این کتابخانه نگهداری و در دسترس دانشجویان و علاقه‌مندان قرار دارند.

وسایل نوین آموزشی سمعی و بصری و امکانات استفاده از فیلم‌های ویدئویی زبان‌آموزی و بررسی میکروفیلم‌های نسخ خطی و بهره‌گیری از رایانه برای پژوهش،

از دیگر ویژگی‌های این کتابخانه به‌شمار می‌رود.

از سال ۱۹۸۸ م تاکنون پروژه‌ای در راستای رایانه‌ای کردن برخی اطلاعات مربوط به شعر کلاسیک فارسی به انجام رسیده که در آن حدود بیست‌هزار بیت از اشعار شاعرانی چون حافظ، سعدی، عطار، بیدل دهلوی، بابا فغانی، فرخی سیستانی، سلمان ساوجی، و طالب آملی، آوانویسی شده و در برنامه‌های رایانه‌ای در دسترس دانشجویان و پژوهشگران قرار دارد.

دانشگاه بولونیا

زبان و ادبیات فارسی از سال ۱۹۷۵ م در دانشگاه بولونیا تدریس می‌شود. پرفسور جووانی درمه اولین استادی بود که به مدت سه سال از ۱۹۷۵ تا ۱۹۷۸ م سمت استادی زبان و ادبیات فارسی را در این دانشگاه به عهده گرفت. پس از او از سال ۱۹۷۸ م تاکنون پرفسور مائوریتزیو پیستوسو^۱ در این کرسی مشغول تدریس است.

پرفسور پیستوسو از دانشکده زبان و ادبیات خارجی دانشگاه ونیز در رشته زبان و ادبیات فارسی فارغ‌التحصیل شده و مطالعات خود را در زبان‌های تاجیکی و روسی گسترش داده است. او تحقیقات ارزنده‌ای درباره‌ی تطور زبان و ادبیات فارسی بعد از اسلام در ایران و آسیای مرکزی دارد که به صورت کتب و مقالات متعدد به چاپ رسیده‌اند. هر یک از این آثار، که نتیجه بررسی و کندوکاو در جریان‌های تاریخی و فرهنگی و ادبی ایران و کشورهای هم‌مرز آن است، نمونه‌ای است از تلاش‌ها و بررسی‌های مداوم ایران‌شناسان و استادان ایتالیایی که با مطالعات و پژوهش‌های متمادی و مستند خود امکانات تحقیقی قابل توجهی در اختیار دانشجویان و پژوهشگران می‌گذارند.

اکثر این مطالعات علاوه بر انتشار به صورت کتب و مقالات در سالنامه‌ها و فصلنامه‌های تخصصی، در برنامه‌های تدریس زبان فارسی نیز گنجانده می‌شوند و اغلب موضوع تحقیق، و بحث و تبادل نظر با دانشجویان قرار می‌گیرند و آنان را به آشنایی عمیق‌تری از فرهنگ و تاریخ ایران رهنمون می‌شوند.

در دانشگاه بولونیا علاوه بر کرسی زبان و ادبیات فارسی، از سال ۱۹۷۱ تا سال ۱۹۹۰ م خانم پرفسور ماریا گراتزیا برونو تیبیلیتی^۲ متخصص زبان‌های کهن ایتالیا پیش از زبان

1. Maurizio Pistoso

2. Maria Grazia Bruno Tibiletti

لاتینی، مسئولیت تدریس درس ایران‌شناسی را به‌عهده داشته است. او که مطالعات وسیع و ارزنده‌ای در زبان‌های سنسکریت و اوستایی و دیگر زبان‌های ایران باستان، به‌خصوص زبان کتیبه‌ها، دارد، دانشجویان علاقه‌مند به ایران‌شناسی را در شناخت و مطالعه آثار این دوره مهم تاریخی و فرهنگی یاری کرده است.

پس از وی تدریس ایران‌شناسی در گروه مطالعات زبان‌های شرقی دانشگاه بولونیا از سال ۱۹۹۱ تا سال ۱۹۹۷ م به پرفسور آنتونیو پانائینو^۱ متخصص زبان اوستایی، سپرده شد. او از سال ۱۹۹۷ م تا کنون کرسی استادی زبان‌شناسی ایران و تاریخ شرق کهن را در دانشکده حفظ آثار باستانی شهر راونا به‌عهده دارد. (در بخش مربوط به دانشکده حفظ آثار باستانی دانشگاه راونا توضیحات لازم در مورد این دو درس داده خواهد شد).

در حال حاضر به‌علت کمبود استاد، دو درس ایران‌شناسی و زبان و ادبیات فارسی در هم ادغام شده‌اند و به‌وسیله پرفسور مائوریتزیو پیستوسو تدریس می‌شوند و دانشجویان می‌توانند یکی از این دو درس و یا هر دو را انتخاب کنند.

همکار فارسی‌زبان

در کرسی زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بولونیا از سال ۱۹۸۱ تا سال ۱۹۹۴ م خانم فریبا خمسه‌ای، به‌عنوان همکار ایرانی تدریس زبان فارسی، دانشجویان را در فراگیری و تلفظ صحیح زبان زنده و روزمره فارسی یاری می‌کرده است.

این همکاری، که یکی از عوامل اساسی و مهم یادگیری هر زبان تازه‌ای است و در تمام رشته‌های زبان دانشگاهی گنجانده می‌شود، عامل مفید و مؤثری در علاقه‌مندی دانشجویان به یادگیری زبان فارسی و فراگیری این زبان بوده است.

متأسفانه به‌علت وجود قوانین خاص استخدامی آن زمان، در سال ۱۹۹۴ م این همکاری قطع شد و حتی بعد از تغییر قوانین نیز امکان حضور و همکاری استاد دیگری که با زبان فارسی به‌عنوان زبان مادری آشنا باشد، به‌وجود نیامد.

مسلماً بهره‌گیری از یک همکار فارسی‌زبان و استفاده از امکانات و روش‌های نوین زبان‌آموزی از طریق وسایل سمعی و بصری مانند نوارهای رادیویی و ویدیویی از عوامل مؤثر در یادگیری و تلفظ صحیح زبان فارسی به‌شمار می‌آید.

در چند سال اخیر جبراً این کمبود به وسیله پرفسور پیستوسو جبران شده و می شود.

کتابخانه ها

مجموعه کتب مربوط به کرسی زبان و ادبیات فارسی دانشگاه بولونیا از سه قسمت تشکیل شده است:

قسمت اول کتابخانه گروه مطالعات شرقی و زبان شناسی است که حدوداً پانصد جلد کتاب را شامل می شود. این مجموعه حاوی کتاب هایی به زبان های مختلف از جمله فارسی، تاجیکی، و روسی راجع به فرهنگ و تمدن حوزه ایران از سده های نخستین تا کنون است. قسمت دوم، کتابخانه شخصی پرفسور پیستوسو است که آن نیز حدود پانصد جلد کتاب دارد. این مجموعه، که تألیفاتی در زمینه های مختلف تاریخ تمدن و فرهنگ ایران و زبان و ادب فارسی است، در طول سفرهای تحقیقی و به هدف مطالعه و بررسی تمدن های آسیای مرکزی و آسیای صغیر، در بیست سال گذشته جمع آوری شده و اکنون در اختیار دانشجویان و پژوهشگران قرار دارد که در صورت نیاز می توانند از آن بهره مند شوند.

قسمت سوم کتاب های مربوط به درس ایران شناسی و زبان های ایرانی پیش از اسلام است که به همت پرفسور تیبلیتی جمع آوری شده است. این کتابخانه شامل تألیفات مربوط به زبان های کهن ایرانی و متون کتیبه ها و تاریخ پیدایش آنهاست.

این مجموعه قابل توجه شامل ۱۵۰ جلد کتاب به زبان های مختلف است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

پایان نامه ها

دانشجویان رشته زبان و ادبیات فارسی و ایران شناسی، به علت مشکلاتی که در فراگیری زبان فارسی و مطالعه متون به زبان اصلی دارند، در هنگام انتخاب موضوع پایان نامه خود بیشتر به موضوعات تاریخی، سیاسی، فرهنگی و هنری می پردازند تا بتوانند از منابع و مأخذی که به زبان های اروپایی نوشته شده اند استفاده کنند، و بدین ترتیب موضوعات مربوط به زبان و ادبیات فارسی کمتر مورد توجه قرار می گیرند.

کتابخانه مرکزی دانشگاه

همان طور که در نوشته های تحقیقی پیه مونتسه و پیستوسو و دیگر پژوهشگران آمده است، کتابخانه دانشگاه شهر بولونیا که حدود ده قرن قدمت دارد و یکی از کهن ترین کتابخانه های

کشور ایتالیا به شمار می‌آید. مجموعه نفیسی از نسخه‌های خطی نادر فارسی در آن نگهداری می‌شود که در طول سده‌های متمادی به وسیله جهانگردان و شرق‌شناسان مختلف به این شهر رسیده‌اند.

این مجموعه بارها مورد توجه و بررسی محققان ایران‌شناس قرار گرفته و در مورد آثار موجود در این کتابخانه، که نسخه‌های خطی قرون دوازدهم تا هفدهم میلادی هستند، مقالات و مطالب پژوهشی مختلفی نوشته شده و انتشار یافته است.

در سال‌های اخیر چند دانشجو، که علاقه خاصی به فراگیری زبان فارسی از خود نشان می‌دادند، برای آموزش زبان و آشنایی نزدیک با ادب و فرهنگ ایرانی و به هدف شرکت در دوره‌های فشرده زبان آموزی به ایران اعزام شده‌اند. این دانشجویان با بهره‌گیری از نتایج مفید و مؤثر این سفرها به تکمیل پایان‌نامه‌های خود در مورد موضوعات مربوط به ادب و تاریخ و فرهنگ ایران پرداخته‌اند.

همچنان که پیش از این اشاره شد، حضور همکار فارسی‌زبان و استفاده از روش‌های نوین زبان‌آموزی و ایجاد دوره‌های فشرده زبان فارسی برای دانشجویان ایتالیایی در ایران (در مدت تعطیلات تابستانه) و فراهم آوردن امکانات تبادل دانشجو و تبادل استاد میان این دانشکده و رشته‌های زبان و ادبیات ایتالیایی در ایران، و به‌خصوص توجه بیشتر به زبان و ادبیات معاصر ایران، می‌تواند از عوامل مهم جذب دانشجو و انتخاب این رشته از طرف تعداد بیشتری از دانشجویان باشد.

دانشگاه راونا

دانشکده حفظ آثار باستانی دانشگاه بولونیا در سال ۱۹۹۶ م به شهر راونا منتقل شده و در آنجا شروع به کار کرده است.

در دوره کارشناسی باستان‌شناسی و بایگانی، دروسی نیز در زمینه ایران‌شناسی و تاریخ شرق کهن گنجانده شده است که دانشجویان را با تاریخ، فرهنگ، زبان، دین و دیگر جنبه‌های ایران پیش از اسلام آشنا می‌کنند.

کرسی استادی این دو درس را پرفسور آنتونیو پانائینو به عهده دارد. وی که دکترای خود را در رشته مطالعات ایرانی در دانشگاه ناپل به پایان رسانده، رساله‌های درباره زبان ختنی تدوین کرده و در بررسی‌های پژوهشگرانه خود توجه ویژه‌ای به زبان‌های ایران باستان مانند

اوستایی، پهلوی، پارسی، و نیز ادیان ایران باستان دارد.
متون اوستایی و روش نگارش و نکات دستوری و نحوی این زبان از دیگر مطالعات
وی در زمینه شناسایی ویژگی‌های فرهنگ و زبان پیش از اسلام ایران به‌شمار می‌رود.

زبان‌شناسی ایرانی

درس زبان‌شناسی ایرانی دانشکده حفظ آثار باستانی دانشگاه راوناشامل دو بخش است:
یکی بخش کلی و مقدماتی که مطالعات مربوط به زبان‌شناسی و متون تاریخی - دینی را در
دو قسمت جداگانه مورد بررسی قرار می‌دهد و دیگری بخش ویژه که هر سال به یکی از
زبان‌های کهن ایرانی پیش از اسلام می‌پردازد و در دو مرحله جداگانه ویژگی‌های دستوری
و ادبی آن را مورد مطالعه قرار می‌دهد.

بخش مقدماتی

در این مرحله دانشجویان را با تاریخ زبان‌شناسی حوزه زبان‌های ایرانی آشنا می‌سازند و
روابط میان زبان‌های کهن ایرانی و هندوایرانی و هندواروپایی را مورد بحث قرار می‌دهند.
در بخش دوم مرحله مقدماتی، تاریخ سیاسی و ویژگی‌های اجتماعی ایران پیش از اسلام
و تاریخ ادیان در این دوره مورد بررسی و نقد و مطالعه قرار می‌گیرد.

بخش ویژه

موضوعات درسی که در بخش ویژه مورد توجه و بررسی دانشجویان قرار می‌گیرند نیز به
دو قسمت تقسیم می‌شوند: در بخش نخست الفبا و نکات دستوری و صرف و نحوی زبان
اوستایی، و در بخش دیگر متون ادبی اوستایی و نوشته‌های مربوط به این کتاب از عهد ایران
باستان، مورد مطالعه و فراگیری دانش‌پژوهان قرار می‌گیرند.

تاریخ خاور باستان

همچنان‌که پیش از این ذکر شد کرسی استادی این درس نیز به عهده پرفسور آنتونیو پانائو
گذاشته شده است.

درس تاریخ خاور باستان از دو سمینار جداگانه تشکیل می‌شود: یکی از این دو سمینار
مربوط به منابع و مآخذ کلی تاریخی خاور باستان است که برای تمام دانشجویان این دوره
در نظر گرفته شده است.

سمینار دوم درباره منابع و مآخذ مربوط به عهد ایران باستان است و به دانشجویانی اختصاص دارد که درس زبان‌شناسی ایرانی ۲ را در برنامه درسی دوره کارشناسی خود داشته باشند. در این درس نیز بخش ویژه‌ای در نظر گرفته شده است که موضوع سقوط پادشاهی ساسانی را مورد بررسی قرار می‌دهد.

ژوئیه‌شگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی